

CZU: 811.135.1'373.611

[https://doi.org/10.59295/sum10\(220\)2025_16](https://doi.org/10.59295/sum10(220)2025_16)

AFIXOIDELE ȘI DINAMICA NEOLOGIZĂRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ: ECONOMIE LINGVISTICĂ ȘI FORMARE LEXICALĂ

*Eugenia MINCU, Dorina MACOVEI,**Universitatea de Stat din Moldova*

Afixoidele sunt unități lexicale de origine greco-latină, inițial cu sens lexical plin, care în prezent funcționează ca elemente constitutive ale cuvintelor compuse. Studiile statistice relevă o prezență semnificativă a afixoidelor și a cuvintelor formate prin afixoidare în vocabularul actualizat, demonstrând tendința de economie lingvistică și preferința pentru termeni analizabili. Neologia lexicală reflectă dinamismul și creativitatea limbii, determinând schimbări majore în formarea cuvintelor, inclusiv sporirea compunerii prin afixoidare. Acest proces este deschis și autoreproductiv, facilitând crearea de noi termeni prin modele ușor de imitat. Trunchierile din cuvintele compuse devin ele însele afixoide, contribuind la economia expresiei și la dezvoltarea terminologiei specializate. Afixoidarea susține abstracțizarea și intelectualizarea limbajului, fiind tot mai frecvent utilizată în diverse domenii.

Cuvinte-cheie: *afixoid, elemente savante, neologizare, economie lingvistică.*

AFIXOIDS AND THE NEOLOGIZATION IN ROMANIAN: LINGUISTIC ECONOMY AND LEXICAL FORMATIO

Afixoids are lexical units of Greco-Latin origin that originally carried full lexical meaning but now function as structural elements in compound words. Statistical analyses highlight their significant presence, along with words formed through afixoidation, in contemporary vocabulary. This trend reflects a growing tendency toward linguistic economy and a preference for transparent, analyzable terms. Lexical neology exemplifies the dynamism and creativity inherent in language, driving substantial changes in word-formation processes – most notably, the rise of compounding through afixoidation. This is an open and self-perpetuating process, as newly coined terms often follow easily replicable patterns. Truncated elements within compounds themselves evolve into afixoids, further enhancing efficiency and supporting the creation of specialized terminology. Ultimately, afixoidation contributes to the abstraction and intellectualization of language, and its usage is steadily expanding across various fields and domains.

Keywords: *afixoid, learned elements, neologization, linguistic economy.*

Introducere

Limba în tridimensionalitatea ei (cuvânt → obiect, cuvânt → cuvânt, cuvânt → *ego hic nunc*) este o reflectare intelectuală a spiritului vremii, a realității existente. Actualizarea limbii în diverse domenii de cunoaștere suplimentară (științifică) presupune existența limbajului specializat (terminologia). La diverse niveluri de analiză, stilul științific, în general, și terminologia, în particular, se diferențiază de limba literară comună printr-o serie de caracteristici: nivel morfologic: prezența afixoidelor (unități lexicale de origine greco-latină, care inițial aveau un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* sunt elemente de constituire a unui cuvânt compus); nivel lexical: existența cuvintelor plurilexeme (formate prin afixoidare); nivel semantic: polivalența semantică a afixoidelor în diverse domenii de activitate. În tridimensionalitatea limbii (*cuvânt* → obiect; *cuvânt* → *cuvânt*, *cuvânt* → *ego hic nunc*), cuvintele compuse prin afixoidare se atașează la prima dimensiune (*cuvânt* → obiect), demonstrându-și caracterul onomasiologic (denumesc obiectul, sunt creații conștiente ale savanților). În identificarea poziției afixoidelor și a mecanismului de formare a cuvintelor compuse prin afixoidare în limbă română, atestăm următoarele: afixoidele se atribuie la dimensiunea semantică; mecanismul de formare a cuvintelor compuse prin afixoidare – la dimensiunea semantică în asociere cu dimensiunea sintactică.

Actualmente, suntem martorii unei avalanșe de termeni neologici în toate domeniile de activitate. Aflul de cuvinte (și de sensuri) noi, pătrunse în limbă, produce modificări esențiale în modelele de formare a cuvintelor (revitalizarea modelului grec de compunere, sporirea compunerii prin afixoidare versus derivare

și compunere propriu-zisă). Analiza statistică a inventarului lexical cuprins în litera *A*, *Dicționar Actualizat de Neologisme* [1, p. 19-107] a relevat următoarele: din totalul de cuvinte analizate (5639 de unități lexicale autonome și neautonome): 149 (2,64%) sunt afixoide (110 – invariante și 39 – variante), care, la rândul lor, formează 1675 de cuvinte (29,7%); 2 unități lexicale sunt afixe, iar 2204 (39%) sunt termeni formați prin afixoidare. În același dicționar, s-au atestat 1986 de afixoide (1401 afixoide-invariante (70,6%) și 585 de afixoide-variante (29,4%), fapt care reflectă unele tendințe specifice vocabularului limbii române actuale: preferința pentru termeni analizabili, predominarea unităților lexicale terminologice în ansamblul împrumuturilor lexicale, economia lingvistică obținută prin conjuncția afixoidelor.

Inovațiile lexicale sunt întotdeauna individuale. Mass-media este un indicator care reflectă noutatea exprimată prin asocieri originale și neobișnuite de unități lexicale neautonome (*AspiroMed*, *Tellus*, *Eurotel*, *ProNew*, *Infoterra*, *EpiInfo*, *AcasaMedica* etc.). În funcție de accesibilitate, formă, capacități denominative, inovațiile se vor impune colectivității, integrându-se în vocabular sau se vor înscrie în lista cuvintelor ocazionale, efemere.

Origine și limbi-sursă. În baza *Dicționarului Actualizat de Neologisme* [ibidem], au fost atestate, în total, 1986 (100%) de afixoide, dintre care 1401 (70,54%) sunt afixoide-invariante și 585 (29,45%) – afixoide-variante. Analiza statistică a relevat: 1401(100%) afixoide-invariante, dintre care 930 (66,38%) de afixoide sunt de origine greacă; 447 (31,9%) – de origine latină; 5 (0,12%) – de origine engleză; 14 (0,99%) – de origine franceză; 1 (0,07%) – de origine spaniolă; 2 (0,14%) – de origine italiană; 1 (0,07 %) – de origine arabă; 1 (0,07 %) – de origine germană. Din 1401 (100%) de afixoide-invariante, 1361 (97,14%) de afixoide pătrund în limba română, având drept limbă-sursă limba franceză; 13 (0,92%) afixoide – limba engleză; 5 (0,35%) – limba germană; 10 (0,71%) – limba italiană; 10 (0,71%) afixoide sunt preluate direct din latină; 2 (0,14%) – din greacă.

Terminologie lingvistică. Pentru a denumi segmentele lexicale greco-latine s-au propus termenii *pseudo-prefix/pseudosuffix* (Migliorini B., *apud* Vascenco) [2, p. 72], суффиксированные элементы [3, p. 154], *semiafix* și, respectiv, *semisuffix/semiprefix* [4, p. 250], *elemente de compunere* [5, p. 557], *recomposé* [6, p. 131-135], агглютинативные элементы [7, p. 155], препозитивные деривационные форманты и постпозитивные деривационные форманты [8, p. 113-135], *structure du vocabulaire savant* [9], *interfix* [10, p. 340] etc.

Dar, deoarece aceștia creează ambiguități, considerăm noțiunea *afixoid* [11, p. 95-96] (*afix* + *oid* < *eidōs*, gr. „asemenea”) cea mai adecvată situației lingvistice.

Termenul a fost pus în circulație în 1959 de către N. Șanskii, explicat ca fiind asemănător cu afixul tipic. În slavistică, termenul *afixoid* este recunoscut de mai mulți lingviști: Arakin, 1984; Grigoriev V., 1959 etc. În romanistică, termenul este acceptat de derivatologii Gr. Cincilei, 1975 și I. Dumbrăveanu, 1980. N. Cuciuc [12, p. 24] face o analiză a termenilor *semiafix*, *afixoid*; considerându-l pe primul nereușit: *semi-* (din lat. *semi-*, „pe jumătate”), fapt care diminuează din valoarea noțională a afixului. Menționăm că nici termenul *pseudoafix* nu acoperă esența noțională a elementelor formative, indicând ideea de falsitate (din gr. *pseudos*, „fals, neadevărat”): *afix fals*, neadevărat. Caracterul intermediar al elementelor formative este redat în mod reușit prin varianta *afixoid*, acestea fiind denumite în lingvistică și formați „oidali”.

Definiții și factori motrice în modificarea statutului morfologic. N. Cuciuc [12, p. 26] definește afixoidul astfel: un temem ce se caracterizează prin potență derivațională „pe verticală” (axa paradigmatică) situat în antepoziție sau în postpoziție în structura sintemică a termenului.

Afixoidul, în viziunea lui Gr. Cincilei, este o expresie a sincretismului – morfologie și formare a cuvintelor – în care categoria morfologiei, rădăcina, se identifică funcțional cu o categorie neadevătată compunerii, cu afixul [11, p. 116]. Pentru început, propunem câteva definiții ale afixoidelor:

În definiția lui N. Șanskii [13, p. 93], afixoidul este afixoid numai atunci și până în momentul în care se utilizează și ca rădăcină sau morfem de bază, și ca afix.

Iorgu Iordan definea afixoidele drept „elemente formative provenind din alte cuvinte decât prepozițiile sau adverbele [14, p. 190]. (Nota autorului: s-a dovedit că unele afixoide, la origine greco-latine, pot fi ad- verbe: *cvasi-* < lat. *quasi*, „aproape”, *cvasitotalitate*; sau chiar prepoziții: *pro-* < lat. gr. *pro*, „pentru”, *pro-Info*, *ProDidactica* etc. Afixoidele sunt elemente formative, provenind din teme care, în limbile de origine (greacă sau latină), aveau sens în sine: teme nominale, pronominale, verbale [15, p. 183].

Afixoidul, în definiția lui Gr. Cincilei, este un element al compunerii care, în virtutea sporirii activității derivaționale, pierde unele trăsături caracteristice rădăcinii, dobândind particularitatea specifică prefixoidului [11, p. 9]. Iar afixoidarea este considerată o verigă între compunerea morfologică și derivarea afixală [*ibidem*, p. 110].

Gr. Cincilei definește afixoidul drept „o rădăcină sau un radixoid, care se caracterizează printr-o regularitate de formare a cuvintelor.” (Nota autorului: unii lingviști încearcă o definire a afixoidelor ignorând esența principială a acestora. Astfel, în *Dicționarul de termeni lingvistici*, Gh. Constantinescu Dobridor [16, p. 18] consideră afixoidul un „element de compunere tematică; pseudoafix, ca *ante-* în *antemergător*, *extra-* în *extrașcolar* etc.” În exemplele propuse de autor: *ante-* („anterior” < lat. *ante*) și *extra-* („(în) afară (de), superior” < gr. *extra*) sunt prefixe: la origini – adverbe, iar cuvintele *antemergător* și *extrașcolar* sunt derivate prin prefixare.

Lingvistul Gr. Cincilei evidențiază **fenomenul de regularitate** care neutralizează opoziția rădăcină ↔ afix, făcând posibilă interpenetrarea lor. Prin regularitate se subînțelege proprietatea unui sistem sau a unui fenomen de a respecta o regulă.

O altă caracteristică a compuselor din limba română actuală constă în posibilitatea de reiterare a celui de-al doilea constituent, care, în timp, dobândește o valoare calitativă [*apud* 17, p. 69-71]. Întrucât explicarea afixoidării pornind de la internaționalisme este dificilă, lingviștii au încercat să descrie fenomene similare în română. Astfel, Fl. Dimitrescu, delimitând nouă clase de distribuție – precum tipul *factor-cheie* (23 de componente), *rol-școală* (11 componente), *spectacol-document* (8 componente) ș. a. –, ilustrează contexte în care procesul de transformare se află într-o fază incipientă: „substantivele frecvent folosite își pierd semnificația inițială, devenind simple morfeme”.

V. Grigoryiev observă că „dacă primul sau al doilea element al unui compus capătă în limbă posibilitatea de a se reproduce prin analogie și devine productiv, el adoptă însușirea necesară unui afix productiv” [*ibidem*]. Totuși, productivitatea nu se dovedește un criteriu decisiv în procesul de afixoidare, existând afixoide cu productivitate foarte redusă: *drio-* < gr. *dryos* „stejar” – *driofil* (botanică), *driopitec* (biologie), formate exclusiv cu ajutorul acestui prefixoid. Printre mecanismele care determină acest fenomen, lingviștii menționează regularitatea, repetabilitatea și productivitatea. În prezentul studiu adăugăm un factor suplimentar: variabilitatea semantică generată de diversitatea domeniilor în care aceste afixoide sunt utilizate, variabilitate care contribuie la modificările de statut. Utilizarea strict limitată la un domeniu determină conservarea totală sau parțială a conceptului-invariantă, menținându-i unicitatea semantică. Este cazul formantelor *-algie*, *-ectomie* etc., specifice exclusiv limbajului medical și care tind astăzi spre lexicalizare. În schimb, dacă domeniul este complex, variabilitate interdisciplinară poate produce și ajustări de sens ale conceptului-invariantă. Un exemplu îl constituie prefixoidul *angio-* (< gr. *angeon* „vas”), prezent în medicină, dar preluat diferit în subdomenii: a) în anatomie – „vas anatomic”: *angiogenie*; b) în clinică – „receptacul”, „de culoare roșie”: *angioblast*, *angiolupoid* (tuberculoză atipică).

Variabilitatea interdisciplinară implică reconceptualizarea afixoidului în funcție de exigențele semantico-noționale ale fiecărui domeniu. În această zonă afixoidele își manifestă capacitatea de variabilitate, adoptând valori semantice distincte.

Din perspectiva teoriei comunicării, conceptul asociat limbii și societății evoluează prin adăugarea unor trăsături noi. Conceptul-invariantă, supus atât expansiunii, cât și restrângerii semantice, dar și combinării acestora, se transformă în concept-variantă. Exemplul prefixoidului *demo-* (< gr. *demos* „popor”) este elocvent: a) istorie antică – „popor de rând”: *demos*; b) științe sociale – „populație”: *demografie*; c) etnografie – „creații și tradiții populare”: *demologie*; d) medicină – „aglomerare de oameni”: *demofobie*; e) politică – „popor”: *democrat*; f) uz general – „creare de popularitate”: *demagog* etc. După cum s-a precizat anterior, un alt factor esențial al afixoidării îl reprezintă influența extralingvistică – necesitatea de denumire impusă limbii.

În plan funcțional, asupra afixoidelor – considerate unități lexicale implicate în afixoidare (un tip nou de formare a cuvintelor) – acționează factori fonologici și morfologici. E. Kubryakova [*ibidem*] enumeră doar doi, pe care îi consideră cei mai relevanți: a) volumul și viteza de extindere a categoriilor noționale; b) numărul de cuvinte apte să funcționeze drept modele tematice în formarea lexemelor noi.

Influența intralingvistică se manifestă prin capacitatea de a delimita zona de interacțiune a afixoidelor în plan fonetic, morfologic și lexical. În același cadru se înscrie și apariția variantelor unui același afixoid, îndeosebi fonetice: *acid(i)/acid(o)-* < lat. *acidus* „acru”; *cal(i)/cal(o)-* < gr. *kallos* „frumos”; *celcidi-/cecidido-* < gr. *kekis*, *-idos* „gală” (unde prima variantă reprezintă forma franceză a afixoidului grec): *cecidiofite*, *cecidogen* (biologie, botanică); *chemi-/chemi(o)/chimi(o)-* < gr. *khymos* „suc”: *chemotaxie* (medicină), *chimosteriliză* (chimie) etc.

Compatibilitatea sau incompatibilitatea afixoidelor de a genera noi lexeme, atât în plan lexico-gramatical, cât și în plan semantic, constituie o trăsătură importantă, influențată de mai mulți factori:

1. La nivel fonetic, fiecare domeniu a adoptat o anumită variantă a afixoidului, utilizată pentru formarea termenilor. Pentru *chemi(o)/chemo-/chimi(o)/-chimie* < gr. *khymos* „suc”, prima variantă funcționează în tipografie (*chemigraf*, *chemigrafie*), iar celelalte două sunt productive în alte domenii, generând uneori paronime: *chemoluminiscență/chimiluminiscență* (botanică), *chemoterapie/chimioterapie* (medicină), *chimiotație/chemotație* (medicină). Ultimele două variante au chiar distribuții strict delimitate: *chemotrof*, *chemotrofite*, *chemoliză* – biochimie; *chimioprofilaxie*, *chimiatrie* – psihologie.

2. În plan semantic, compatibilitatea depinde de păstrarea sensului original. În *chemifer*, prefixoidul *chemi(o)-* își păstrează sensul original (< gr. *khymos* „suc”), denumind proprietatea de a conduce seva (botanică). Înlocuirea cu *chimi(o)-* sau *chemo-* ar altera sensul termenului. Similar pentru *chimotripsină* – „suc gastric” (biomedicină). Invers, în *chemomorfoză*, *chemosorbție*, *chemoestezie*, *chemotrofie* (biochimie, botanică), prefixoidul *chemo-* înseamnă „chimie, de origine chimică”, sens rezultat prin extinderea celui primar.

3. Compatibilitatea poate fi determinată și de comunitatea de origine a elementelor formative. *Hipno-* < gr. *hypnos* și *somn(o)-* < lat. *somnus* au sens identic („somm”), generând sinonimie: *somnifer* („purtător de somm”) – *hipnotic*. Totuși, în *somnifer*, înlocuirea lui *somni-* cu *hipno-* este exclusă, deoarece structura este integral latină (*somnus* + *ferre*). Există însă excepții. Afixoidele *adipo-* < lat. *adeps* și *lip(o)-* < gr. *lipos*, ambele cu sensul „grăsime”, sunt compatibile cu sufixoidul *-urie* < gr. *ouron* „urină”, formând termeni sinonimici: *adipozurie* = *lipurie* (medicină).

4. Compatibilitatea funcțională se referă la posibilitatea termenului de a fi acceptat în uzul terminologic. În medicina actuală coexistă două denumiri pentru aceeași entitate: *duodenită* și *duodecadactelită* („inflamație a mucoasei duodenului”). Primul termen este valid la toate nivelurile de comunicare – uzual, mediatic și terminologic – fiind un termen *in vivo*; celălalt rămâne doar *in vitro*.

Din istoria cuvintelor formate prin afixoidare. Primele cuvinte formate prin afixoidare pătrund în limba română odată cu primele traduceri din greacă, italiană, franceză, prin sec. XVII – XVIII. Modelul grec de formare a cuvintelor este reactualizat în stilul științific, în limbajele terminologice specializate care solicită concentrație maximă de informație în unități lexicale minime, în situația în care explozia informațională reduce din planul expresiei; stilul publicistic exteriorizează cele mai recente cuvinte, fiind cel mai reprezentativ și mai dinamic segment al limbii române.

Surse de reînnoire a inventarului afixoidal. Noul se asigură în limbă prin asocierea originală de morfeme deja înregistrate. Telescopajul realizat prin acronimie [18, p. 5-25] a generat formarea cuvintelor-valiză: *terminotica*, cuvânt relativ nou în limba română care s-a format din trunchierea lexemelor *terminologie* și *informa/tică*, generând existența așa-numitelor *cuvinte-valiză*.

Dintre diversele surse de reînnoire a registrului afixoidal, menționăm:

1. Trunchierile realizate prin acronimie, apocopă, sincopă, afereză pun în circulație cuvintele care devin productive în compunerea prin afixoidare; situație sesizabilă pentru *Mold-*: *Moldtech*, *Moldfood*, *Moldbrand*, *Moldfest*, *Moldhub* etc.; aceste lexeme sunt comode pentru utilizatori prin faptul că substituie îmbinări întregi de cuvinte.

Printre cele mai recente cuvinte se înscrie și *infoterra*, termen format din trunchierea lexemului *informație* în combinație cu latinescul *terra*.

Segmentul fonic *info-*, la sigur, va fi încorporat în inventarul afixoidal, luând în considerare disponibilitățile acestuia de combinare:

- *Info-* element primar într-un cuvânt compus:

a. *info-* + unitate lexicală autonomă: *infograf/infografie* (reprezentare vizuală a informațiilor, tot mai frecvent folosită în comunicare digitală și educație), *infomedica* (centru computerizat la USMF „Nicolae Testemițanu”), *infoarhitectură* (structurarea conținutului și a informației în sisteme digitale (ex: site-uri, aplicații), *infodesign* (designul informațional: procesul de organizare și prezentare eficientă a datelor/informațiilor), *infobulă* (spațiu informațional închis, în care o persoană este expusă doar la anumite tipuri de informații – similar cu „camera de ecou” (*echo chamber*), *infomedia* (*info-* + trunchiere din *mass-media*, serviciu de informații);

b. *info-* + unitate lexicală neautonomă: *infodemie* (răspândirea excesivă și rapidă a informațiilor (corecte sau incorecte), în special în contextul crizelor (ex: pandemia COVID-19), termen apărut în uz larg în anul 2020), *infomediar* (persoană sau entitate care intermediază accesul la informație, adesea în context digital); *infocrație* (un model de guvernare sau putere bazat pe controlul și manipularea informației); *infosec* (securitatea informațiilor).

- *Info-* element secund într-un cuvânt compus:

a. unitate lexicală autonomă + *Info*: *Bălți-Info* (cuvânt folosit în ziarul *Flux* din 15. XII. 2005, p. 3, care denumește o întreprindere municipală, o unitate compusă dintr-un post de radio și o stație de televiziune). Aici se includ și combinațiile recente cu lexeme străine: *EasyInfo* (*easy*, adj., din engleză „ușor”), *contact-info* (variantă prescurtată pentru „contact information” – date de contact);

b. unitate lexicală neautonomă + *Info*: *MedInfo* (1. emisiune radio; 2. termen folosit pentru „medical information” în baze de date medicale, aplicații de sănătate etc.)

Procesele de achiziționare de către lexemele autonome (aici, trunchiere din *informație*) a proprietăților specifice afixoidelor sunt vizibile.

Actualmente, în terminologia medicală, se atestă nu doar o lexicalizare a elementelor terminologice sufixoidale de tipul *-algie*, *-patie*, *-fobie*, *-ectomie* etc. N. Cuciuc clasifică aceste afixoide în: 1) elemente terminologice sufixoidale ce exprimă semantismul anomaliilor, dereglărilor din organism; 2) elemente terminologice sufixoidale înzestrate cu valoare semantică de manifestare a unei acțiuni, rezultat de acțiune sau manifestarea unei stări; 3) sufixoide neclasificate conform unui criteriu comun, dar și a elementelor prepozitive [12, p. 81], generând formarea cuvintelor-valiză.

Astfel, prin trunchiere, *polio-* s-a desprins din *poliomielită* (*polio-* > gr. *polios*, „cenușiu, materie cenușie” + *-miel-* > gr. *myelos*, „măduvă” + *it (ă)* > gr. *itis*, „indică inflamația”), conservând semnificația întregului termen „inflamație septică, alergică etc. a substanței cenușii din măduva spinării, caracterizată prin temperatură, tulburări în starea generală a organismului și paralizii”. Principiul economiei în planul expresiei a generat combinarea prefixoidului cu unități lexicale autonome: *poliovirus* (virus poliomieltic), *polioviral* (poliomieltic de origine virală), *polioimunizare* (procesul de imunizare specific împotriva poliomielitei, folosit mai ales în contexte OMS/UNICEF); *poliorezistent* (termen folosit pentru a desemna forme de virus poliomieltic rezistente la tratamente sau pentru a descrie populații rezistente la vaccin (în plan epidemiologic/comunicare medicală); *polioeradicare* (termen adoptat recent în campaniile globale de sănătate publică (ex: „Global Polio Eradication Initiative”); *polioalertă* (termen jurnalistic/OMS, stare de alertă generată de reapariția cazurilor de poliomieltic în anumite regiuni); iar conjuncția acestuia cu afixe demonstrează o plinătate semantică: *antipolio* (vaccin împotriva poliomielitei) (Curierul Medical, nr. 1, 2006, p. 44-46), dar care, spre deosebire de *-algie* „durere”, dispune de o motivație generală și nu concretă. Acest fenomen poate fi considerat o particularitate în relexicalizarea elementelor terminologice prefixoidale vizavi de relexicalizarea elementelor terminologice sufixoidale.

Combinarea secvențelor fonice rezultate din trunchieri cu lexeme latine este destul de frecventă. *Med-*, trunchiere din *medicină/medic*, formează cuvinte:

a. antepozițional: *MedEspera* (lat. *spes*, „speranță”, trecut prin filiera limbii spaniole, *espenza* „speranță”) – Asociație a Studenților USMF „Nicolae Testemițanu” (Curierul Medical, nr. 1, 2006, p. 77);

b. postpozițional: *AsperoMed* (lat. *asperitas*, „greutate, dificultate, dificultate”, rețea de farmacii în municipiul Chișinău care distribuie preparate medicamentoase homeopatice), *Vitamed*, *Sanamed* (*sanus* „sănătos” + *med*), *Primamed* (*prima* „prima, cea mai bună” + *med*), *Novamed* (*nova* „nouă” + *med*), *Optimed* (*optima* „optim, cel mai bun” + *med*), *Lucimed* (*lux* „lumină” + *med*, termen folosit pentru aparatură medicală pe bază de lumină (fototerapie).

Prezintă interes apropierea unor unități lexicale nenominative de unități lexicale nominative. Este cazul prepoziției latine *pro* < lat., gr. *pro*, „pentru”, care, în limba română, are statut de prefix; dar compusele care au invadat mass-media impun o modificare de statut al prepoziției. Dacă în *progres* și în alte derivate afixul este abstract în plan semantic, atunci, în cuvintele recente: *ProTV*, *ProSport*, *ProFM*, *ProȘtiri* etc., prefixul devine prefixoid, deoarece deține un sens care îl apropie de sensul cuvintelor nominative „în favoarea”, „favorabil”. Combinarea lui *pro* cu o secvență fonică formată prin abreviere *Pro* + *TV* și, ulterior, trunchierea acestui cuvânt – *Pro* (substituie denumirea unui întreg post de televiziune) – anunță modificarea de statut. Atașat unităților lexicale autonome (*ProȘtiri*) sau neautonome (*InfoPro*), acesta se referă la emisiuni, programe difuzate de acest post. Alte exemple de nume proprii care au în componența sa *pro-*: *Prosucces* (nume de instituție de învățământ din Republica Moldova), *ProDemocrația* (ONG activ în promovarea valorilor democratice și civice), *ProPark* (Fundatia pentru Aarii Protejate, promovează protejarea mediului și dezvoltarea durabilă), *Proedus* (Centrul de Proiecte Educaționale și Sportive, instituție a Primăriei București pentru tineri și educație non-formală), *ProRuralis Iași* (sprijină elevii merituosi din medii rurale să își continue studiile), *ProFamilia* (rețea de clinici private specializate în sănătatea familiei). Sunt semnificative și situațiile prepozitivă sau postpozitivă ale lui *Pro*, labilitate pozițională caracteristică cuvintelor compuse formate prin afixoidare (Centrul Educațional *Pro Didactica*, revista de teorie și practică educațională *Didactica Pro*, biblioteca *ProDidactica*).

2. Tot aici, includem afixoidale de origine eponimică, atestate în *Dicționarul Actualizat de Neologisme* [1, p. 389, 761]:

Roentgen – „raze X”, radiație electromagnetică cu lungime de undă scurtă, capabilă să pătrundă în țesuturile moi ale corpului uman. Roentgen Wilohelm Conrad, fizician german, pentru această descoperire revoluționară, ia premiul Nobel pentru Fizică în 1901, devenind primul laureat din istorie. În onoarea sa, unitatea de măsură a expunerii la radiații X a fost numită *röntgen* (R): *roentgencinematografie*, *roentgenolol*, *roentgenoluminiscență*, *roentgenoterapie* etc.

Galvan(o)- „curent electric de conducție”. Galvani Luigi, fizician și medic italian (1737-1798), realizează experimente importante legate de electricitatea biologică. Acest prefixoid se referă la electricitate (în special, curent continuu) folosită în: procese chimice, procese fiziologice sau biologice, tehnici industriale: *galvanoscop*, *galvanometru*, *galvanoterapie*, *galvanoacustică*, *galvanotaxie*, *galvanostegie* etc.

Termenii eponimici de origine mitologică sunt supuși procesului de metaforizare și sunt prezenți, cu predilecție în medicină:

Omfalocel – termenul indică „prezența herniei ombilicale”. Elementul terminologic prefixoidal *omfal-* este de origine greacă *omphalos*, „ombilic”. În *dicționarul lui Dvoretsky* [19, p. 704] atestăm următoarele: *Omphale*, *es*, *f*, cu trimitere la mitologie, și *omphalos*, *i*, *m* a) „buric” (menționăm tendința de latinizare a cuvântului, pretarea la substantivele masculine); și b) „centru”, cu sens figurat. Conform mitului, *omphalos*-ul este „o piatră deghizată cu haine”. La nașterea lui Zeus, Rhea i-a oferit lui Chronos (care obișnuia să-și înghită nou-născuții) un *omphalos*, astfel, salvându-și fiul. În cosmogonia greacă, Zeus a marcat centrul pământului cu un *omphalos*, indicând locul unde se află centrul pământului, punct în care haosul a dat ființă ordinii; *omphalos* devenind „piatra sacră” care aranjează timpul și spațiul și este o reprezentare simbolică a minții în lumea fizică. Eroul mitologic Herakles a dat numele soției sale *Omphalos* celui mai adorat segment al corpului. Elementul terminologic sufixoidal *-cel* (< gr. *kele*, „umflătură”) indică hernia.

În aceeași ordine de idei, menționăm lexemul autonom *fobie*, dar și sufixoidul *-fobie/-fob*. Phobeton, demon cu aripile negre, apărea în vise și le transforma în coșmaruri. *Phobos* (o variantă a numelui) este considerat zeul fricii, fiul nelegitim al Afroditei și al lui Ares, zeul războiului, care își însoțește tatăl în bătălii sângeroase. Plictisit și inteligent, Phobos este reprezentat pe scutul lui Agamemnon cu cap de leu. Totodată, rămâne în postura de creator de vise feroce. Termenul s-a format în baza grecescului *phobos* „frică, panică, teroare” și este pentru prima dată atestat în anul 1786 cu sensurile: „frică irațională, groază sau aversiune; frică de un rău imaginar sau frică nejustificată de unul real”, adică o manifestare a fricii. Totuși, pentru prima dată cuvântul *phobos* este folosit de către Homer cu sensul „zbor, fugă, zbor din frică”. Se consideră că substantivul, la rândul său, provine din grecescul *phobein* „pus la fugă; a înspăimânta”, din rădăcina *bhegw*, „a alerga, a fugi”.

În medicină, termenul *fobie* indică un simptom, adică „o stare patologică de neliniște și de frică obsedantă, lipsită de o cauză obiectivă sau precisă, repulsie, antipatie pentru ceva”. În psihiatrie, se obișnuiește să se numească o reacție de frică în exces la un anumit stimul, o frică obsesivă puternic pronunțată, agravată ireversibil în anumite situații și care nu are o explicație logică.

Sufixoidul *-fobie*, *-fob* este unul dintre cele mai solicitate: *claustrofobie* „teamă patologică de spații închise”; *xenofobie* „aversiune exagerată față de tot ce este străin”; *arahnofobie* „teamă patologică față de păianjeni”; *androfobie* „aversiune față de bărbați”; *francofob* „persoană care urăște Franța și tot ce e francez”; *fotofob* „persoană care suferă de fotofobie, sensibilitate excesivă la lumină” etc.

În limba română, termenul *fobie* drept „stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă și nemotivată”, „repulsie, antipatie pentru ceva” – psihologie, psihiatrie, vocabular general [20, p. 136].

3. Litere ale alfabetului elen: *betaterapie*, *gamaterapie* etc.

Cuvântul *delta* (< gr. *delta*) este a patra literă a alfabetului grecesc (Δ , δ), corespunzând sunetului *d*, dar și „simbol al adevărului, adevăr” [1, p. 256]. Cuvântul suportă primele modificări de sens încă la origini, fiind utilizat în limbile savante în calitate de semn grafic al sunetului *d*, mai târziu, fiind utilizat în geografie. Forma literei Δ amintește un *triunghi*; prin asociere tot așa a fost denumită zona *triunghiulară* între brațele unui fluviu la vărsare în mare. *Dicționarul latin-rus* [19, p. 303] atestă sensurile: 1. *delta*, *n* (variante indeclinabilă) *delta*, *ae*, *f* (variante declinabilă) – literă a alfabetului grecesc; 2. *Delta* (variantă indeclinabilă): *Delta Nilului*. *Dicționarul Etimologic Larousse* [21, p. 237] definește cuvântul astfel: „*Delta Nilului* (sec. al XIII-lea) este un cuvânt grecesc care provine de la litera *d* și, care scris cu majusculă în greacă Δ (răsturnat), indică forma de revărsare a Nilului”.

Disponibilități de afixoidare se manifestă în cuvintele în care *delta* are statut de element formativ. Anume în acest context prefixoidul *delt(o)-* manifestă disponibilități de utilizare în diverse domenii de activitate umană: *deltoid*, *deltaplan* „formă de triunghi, forma literei Δ ” – geografie, sport; *delta-* „*deltaplan*” (formarea cuvântului-valiză): *deltanaut*, *deltadrom*, *deltaplanism*, *deltaplanist*, *deltaplaneris* etc.; termenul *delta-cism* „pronunțare alterată a consoanelor *d*, *t*” (cuprinse în lexemul *delta*; posibil anume aceasta motivează semantica termenului) – medicină, pedagogia defectologică.

4. Cuvinte de origine latină. Adjectivul de origine latină *medicus*, *-a*, *-um*, „lecuitor, curativ” este actualizat în limba română: a) unitate lexicală autonomă: *Arta Medica* (denumirea revistei de popularizare a medicinei, municipiul Chișinău); parte componentă a unui cuvânt compus: *AcasaMedica* (serviciu privat de acordare a asistenței medicale de urgență la domiciliu), *Infomedica* (centru computerizat al USMF „Nicolae Testemițanu”).

Concluzii

Neologia lexicală reflectă dinamismul și vitalitatea unei limbi, reprezentând totodată un fundament al schimbărilor umane. Ea constituie un proces denominativ caracterizat prin intervenție creativă și inventivitate. Afluxul intens de cuvinte și sensuri noi, apărut într-un interval scurt de timp, determină transformări esențiale în modelul de formare a cuvintelor, în special prin sporirea fenomenului de compunere prin afixoidare.

Formarea unui cuvânt compus prin afixoidare generează, de regulă, apariția altora, dat fiind că modelele de compunere devin ușor reproductibile, flexibile și aparent nelimitate. Sistemul afixoidării este, prin natura sa, un sistem deschis. Creativitatea lingvistică a vorbitorului, manifestată prin crearea de termeni noi din litere, simboluri, abrevieri, prepoziții etc., alimentează constant reînnoirea fondului afixoidal. Mai mult, trunchierile din cadrul cuvintelor compuse capătă, la rândul lor, valoare de afixoide.

Tendențele de economie în exprimare favorizează utilizarea frecventă a termenilor compuși formați prin aglutinarea mai multor afixoide (ex. *video-esofago-gastro-duodeno-scopie*). În acest sens, afixoidarea devine o expresie a procesului de abstractizare și intelectualizare a limbajului specializat.

Referințe bibliografice:

1. MARCU, F. *Dicționar actualizat de neologisme*. București: Editura Saeculum O., 2013, 1053p. ISBN978-973-642-327-7.
2. VASCENCO, V. *Probleme de terminologie lingvistică*. București: Editura științifică și didactică, 1975. 180 p.

3. АРУТЮНОВА, Н. *Очерки по словообразованию в современном испанском языке*. Москва: Изд-во Акад. Наук СССР, 1961, 403 p.
4. СТЕПАНОВА, М. *Словообразование современного немецкого языка*. Москва: Изд. лит. на иностр. яз., 1953, 376 p.
5. HASSAN, F. Formanți cu statut dublu. În: *Studii și cercetări lingvistice XXIV*. București: Ed. Acad. Române, 1973, p. 557-558.
6. МАТИНЕ, А. *Основы общей лингвистики // Новое в лингвистике*. Москва: Изд. Иностр. Лит., 1963, 568 p.
7. ПАНОВ, М. *Словообразование современного русского литературного языка*. Москва: Наука, 1968, 300 p.
8. МИНИНА, Л., БАРТКОВ, Б. Диахроническая и синхроническая продуктивность: модельная и суммарная частотность суффиксидов русского языка. În: *Полуаффиксация в терминологии и литературной норме*. Владивосток, 1986, p. 111-135.
9. COTTEZ, H. *Dictionnaire de structures savant: Eléments et modèle de formation, 2-e ed. revue et complétée*. Paris: Robert, 1980, 516 p. ISBN 10 2850360260
10. ARRIVÉ, M., GADET, F., GAMICHE, M. *La grammaire d'aujourd'hui; guide alphabétique de linguistique française*. Paris, 1986, 719p. ISBN 2081120038, 9782081120037
11. ЧИНЧИЛЕЙ, Г. *Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры*. Кишинев: Издательство Штиинца, 1975, 222 p.
12. CUCIUC, N. *Afixoidarea și determinologizarea în limbajul medical francez*. Iași: Editura Cugetarea, 2000, 301 p.
13. ШАНСКИЙ, Н. *Очерки по русскому словообразованию и лексикологии*. Москва: Учпедгиз, 1959, 246 p.
14. IORDAN, I. *Limba română contemporană*. București: Ed. Ministerului Învățământului, 1956, 831 p.
15. DIMITRESCU, F. *Dinamica lexicului românesc: ieri și azi*. Cluj-Napoca: Clusium.; București. Logos, 1995, 336p. ISBN 973-95560-4-3.
16. CONSTANTINESCU DOBRIDOR, C. *Dicționar de termeni lingvistici*. București: Teora, 1998, 352p. ISBN 9736014967.
17. LUPU, L., MINCU, E. Afixoidarea – subdiviziune a compunerii în mecanismul de formare a cuvintelor. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)*, 2008, nr. 6(16), pp. 69-71. ISSN 1811-2668.
18. CUSIN-BERCHE, F. Le lexique en mouvement: création lexicale et production sémantique. În *Langage Revue trimestrielle*. Paris, 1999, decembre, p. 5-25.
19. DVORETSKY, I. *Latinsko-russkiy slovar'*. Moskva: Izdatel'stvo Russkiy yazyk, 1976, 1053 p.
20. MINCU, E et al. *Didactica metaforei. Mic dicționar român-englez de termeni-metaforă*. Chișinău: Chișinău, Epigraf, 2023, 328 p. ISBN 978-9975-60-521-2.
21. DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paris: Librairie Larousse, 1938, 824 p.

N. B.: Articolul a fost elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Date despre autori:

Eugenia MINCU, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM, Republica Moldova, Chișinău.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3774-2599>

E-mail: jana_mincu@yahoo.fr

Dorina MACOVEI, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al USM, Republica Moldova, Chișinău.

ORCID: 0000-0002-5345-5725

E-mail: dorinajulea@yahoo.com

Prezentat: 10.09.2025